శారదలేఖలు

సౌభాగ్యవతియగు కల్పలతకు—

నెచ్చెలీ! నాజీవము ధర్మము. నామతము నీతి. నాలక్ష్యము సతీశ్రేయము. ఈ మూటిని సమర్థించుటకే నేను చేత కలముబూనితిని. ఎప్పు డీమూఁడాశయత్రయము ననుష్ఠించ జాలకపోదునో ఆనాడు నావ్రాఁతకోఁతలు కట్టిపెట్టుదును. న్యాయమునకు నేను కేలు మోడ్తును. నిష్పాక్షికతకు నేను శిరమువంచుదును. నా కొకరు హితులులేరు, ఒకరహితులులేరు. యుక్తాయుక్తవిచక్షణలేక మతమును నిరసించెడు దురాచారులు నా కెట్లహితులో మతముపేరిట ప్రజలను పీడించెడు దుండగీండ్రును నా కట్లే అహితులు. సాంఘికధర్మముల విచ్ఛిత్తిఁజేయ నెంచెడి దుష్ప్రారంభులు నా కెట్లమిత్రులో సాంఘికరక్షణావ్యాజమున జనులనలయించెడి వారుగూడ నా కట్లేఅమిత్రులు. నిష్కారణముగా భార్యను దుఃఖపెట్టెడి దుర్జనుఁడు నాకెట్లు కోపకారణుఁడో భర్త నల్లాడఁబెట్టెడి దుశ్చరితయు నాకట్లే శత్రురాలు. అభము శుభము నెఱుగని పసిబాలయగుకోడలిని కోడంట్రికము పెట్టెడి అత్త నాకెట్టి శత్రువో అత్తపొత్తుగిట్టని గయ్యాళియు నాకట్లే పగతురాలు. దేశములోని సదుద్యమముల నిర్మూలింప యత్నించెడి దుశ్శీలురు నాకెట్టి పగతురో దురుద్యమముల వ్యాపింపఁజేయువారును నాకట్లేపగతురు. దూషణభూషణతిరస్కారములు శరీరమునకు గాని యాత్మకు లేవను వేదాంతుల నానుడిని యొకవిధముగా విమర్శకులు గూడ నాదర్శముగా గొనవలసియుండును. పుర్రెకొకబుద్ధి జిహ్వకొకరుచి. ఒక అభిప్రాయము మనము సరికాదనినపుడు దానిని సరి యనువారును కుప్పలు తిప్పలుగ నుండనేయుందురు. అయితే ప్రకృతిభేదమునుబట్టి ఆ అవునుకాదనుటలో నొకరి పదప్రయోగము కటువుగను నొకరి పదప్రయోగము మృదులముగను నుండును. అంతమాత్రమునకే మనము కించ నొందవలసిన పనిలేదు. అహింసాసత్యములు మహాత్ముని ఆదర్శములు. ప్రాచ్యప్రతీచ్య సమ్మేళనము రవీంద్రుని లక్ష్యము. ఈ ఆదర్శముల నంగీకరించినవారు వారిని కొండంతగ

పొగడుచుండ అంగీకరింపనివారు తీవ్రముగ తెగడుచుందురు. అయితే ఆ మహాపురుషులకు నిందాస్తుతులయెడ నొక్కటే అద్వైతము. తమ కర్తవ్యములను సాధించుకొనుటే వారి ఆశయము. మహాత్ముడు ఒకప్పు డేమనెనో తెలియునా? లోకములో ఒకే మానవుడున్నంతవఱకు నాసత్యసిద్ధాంతమును బోధింపుచునే యుందును. నాఖద్దరు మంత్రము నుపదేశింపుచునే యుందును అనెను. ఖద్దరుద్యమము యెంతెంతటి మహాపురుషుల నిశితవిమర్శనమునకు గుఱియైనది! అందులకని మహాత్ముడెన్నడైనను నిరుత్సాహము జెందెనా? తన సంకల్పము విడనాడెనా? అట్లే స్త్రీలనాటకరంగప్రవేశమునుగూర్చి యొకమాఱు దీర్ఘముగా యోచించి అనుచితమైనదని మనస్ఫూర్తిగా నిశ్చయించిన వెనుక పెద్ద పెద్దలెల్లరు దీనికనుకూలముగా నున్నారనియు, ప్రసిద్ధపత్రికాధిపతులెల్లరు దీనికి చేయూత నిచ్చుచున్నారనియు నేనిప్పు డెట్లామోదింతును. అది నామనస్సాక్షికి వ్యతిరేకము గాదా? కాయేన మనసా వాచా నేనిప్పటికిని దానికి వ్యతిరేకనే.

‘సాధన’ పత్రికనుండి యుద్ధృతమైన నానాటకరంగవిమర్శనాలేఖపై విమర్శనముగల భాగమును నేను ‘గృహలక్ష్మి’లో చూడక పోలేదు. చూచితిని. అది నాసరియైన అభిప్రాయమునకు విమర్శనమైనచో దానికి నాసమాధాన మనగత్యము. ఏలనందువా ఎందరో స్త్రీలు నాటకకళాప్రవేశమును సమర్థింపుచు వ్రాయుచున్నారు. వారిలో వీరొకరని యూరకొనియుందును. కాని నాలేఖకు కొన్ని అపార్థములు తీయబడినవి. అవి నాకు కొంచెము మనస్తాపకారణములుగనే యున్నవి. ఆవ్యాసము చూచినది మొదలు స్త్రీల వ్యాసములను విమర్శించునప్పుడే తగుమర్యాద జూపగల సరళభాష నుపయోగింపజాలనివారు స్త్రీలు వేసిన వేషము నేమాత్రపు సరళభావముతోఁ జూడగలరని సందియమగుచున్నది. నాలేఖ నామూలాగ్రముగా జదివిన నక్షరాస్యులకెల్ల నేను స్త్రీలనాటకధారణావిషయమున ప్రతికూలనని స్పష్టముగా విశదమగుచున్నది. అట్టిచో స్త్రీవేషము వేసి రంగస్థలమున బాగుగా నగురుటకు వీలులేదని నేను దుఃఖింపుచుంటిననియు, అట్టి నాదుఃఖము అర్థములేనిదనియు సాధనపత్రిక యెట్లూహించి వ్రాసెనో నాకు తోచకున్నది. ఒకచో శారదమ్మగారనియు, నొకచో శారదమ్మయనియు వ్రాసిన మాత్రమున మనకు లోపములేదు. కాని అది స్త్రీలయెడ వారికి గల యగౌరవభావమునకు నిదర్శ

నము కాగలదు. మఱియు అవియేగాదు. విషయము చక్కగా గ్రహింపకయే చేసిన విమర్శన లందింకను పెక్కులున్నవి. లేఖావిస్తరభీతిచే వానినెల్ల యిందు వివరింపక విడిచితిని. ఏమైన సరియే అర్థముచేసికొన సామర్థ్యమున్నప్పుడే చదువవలెను. వివరింపగల సామర్థ్యమున్నప్పుడే వ్రాయవలెను. ఈ రెండింటికిని చాలక వారూరక అపార్థములను దీసి రచయితల నగౌరవపఱచెడి కటువుపదములతో వ్రాయుటకంటె మిన్నకుండుట మేలు.

ఎవరెన్ని విధముల సమర్థించినను నాట్యకళయభివృద్ధి జెందునేమోకాని గౌరవ స్థానమునకు వచ్చుటమాత్ర మింతలోనయ్యెడిదికాదు. ఈకళకు గౌరవము ముందుకలిగి నదిలేదు. ఇక ముందు కలుగబోయెడిది గూడ సందేహమే. శైలూషవృత్తిచే జీవించువారు పూర్వమన్ని కులముల వారిచేతను బహిష్కరింపఁబడియే యుండిరి. కులస్థులు వారితో సంబంధబాంధవ్యముల కొప్పకుండుటయేగాక వారితో పంక్తిభోజనముల కంగీకరింప కుండిరి. రాజదత్తాగ్రహారములు వారికి చెందకుండునట్లు రాజులు శాసనములు వ్రాసిరి. పగటివేషములు వేయునట్టియు భాగవతము లాడునట్టియు బ్రాహ్మణులకు మాయిండ్లలో విడిగా భోజనము పెట్టువారమని యిటీవల మాతల్లిగారు చెప్పినప్పుడు నాకెంతయో ఆశ్చర్యమయ్యెను. ఆధునికనాగరికతామహిమచే సాంఘికవ్యవస్థలు శిథిలమైన యిక్కాలమున అట్టి బాధలు నటకులకు లేకపోవచ్చును. లేకుండుట గూడ సంతోష కరమే. అయినను నాటకకళ కింకను గణ్యత లేదని మాత్రము చెప్పక తప్పదు. పాత్ర ధారులైన పురుషుల విషయమే యిట్లుండ స్త్రీ పాత్రధారులు ప్రజల మన్ననలందుట కెంత కాలము పట్టునో అనూహ్యము. అయినను ఈ చర్చలన్నియు పనిలేసి పనులు. ఎవరి యిష్టము ప్రకారము వారుండుట కీదినములలో నొకరి నిరోధమేమియు లేదు. ఎవరి పెండ్లాము బిడ్డలు వారి స్వాధీనము. కనుక ఈనవీనోద్యమము నామోదించు వారు ఇతర స్త్రీల నీపని సేయ పురిగొల్పుటకంటె తమ కుటుంబము వారితోడనే యీ సంస్కరణము నారంభించిన నెంతయు సమంజసముగా నుండును. అట్టివారి నెవరును కాదనరు. ఒకవేళ నావంటి చేదస్తులెవరైన కాదనినను వారికి కలుగు కొదువ లేదు. ఏమైనను రంగములోనికి దిగినగాని రంగుబయట పడదు. తడిసిగాని గుడిసెకట్టరు. త్రాగి గాని తూగరని సామెతగదా! కాన అనుభవముచేత గాని దీని మంచిచెడుగులు తెలియవు.

—శారద.

శారదలేఖలు

సౌభాగ్యవతి కల్పలతకు :—

నెచ్చెలీ!

బహుకాలమునకు నీకు మన ఆంధ్రమహిళాసభను కన్నారజూచి తెలుపగలుగు భాగ్యమబ్బినందులకు సంతసమగుచున్నది.

నిజముగా ఈ నవంబరు నెల మొదటివారము మన ఆంధ్రులకు జాతీయపర్వావసరములని చెప్పనొప్పును. అహో! ఎన్నిసభలు! ఎందఱుజనులు! ఏమికోలాహలము! ఎంతయుత్సాహము! వర్ణనాతీతముగదా! కల్పలతా! అమ్మహోత్సవము చూచిన తరువాత నిజముగా నక్కడి కేగుటయు, కనుటయు, వినుటయు మహాభాగ్యమే యను కొంటిని.

మేము బెజవాడలో ౨-౧౧-౨౮ తేదీని రైలుదిగునప్పటికి స్త్రీ లిరువురు మాకెదురు పడి యొక కరపత్రమొసగి తామేర్పాటు చేసిన బసలకు రావలసినదని యాహ్వానించిరి. మా కీయూరబంధువులు గలరు. కాన వారియింటి కేగి సభకు హాజరుకాగలమని వాక్రుచ్చితిమి. వారు సరేయని విడిచిపుచ్చిరి. తరువాత వారొసంగిన కరపత్రమును చూచితిమి. మఱునాడు ప్రత్యూషముననే మహిళాసభ ప్రారంభమని అందుండెను. ఆహ్వానసంఘము వారు సభలవిషయమై స్థిరమగు తేదీని ప్రచురింపరైరి. ఎట్లు వెళ్లుదునని తహతహలాడి యెప్పుడు జరిగిన నప్పుడే చూడవచ్చునని తేదీ తెలియకనే నేను బెజవాడవెళ్లితిని. మఱునాడే సభ. నే నేకొంచెమాలస్యము చేసినను మహిళాసభ గాంచెడి భాగ్యము గల్గెడిది కాదు. చాలామంది కట్టి యాశాభంగముకూడ గల్గెను.

ఆరేయి గడచెను. ఉదయమే లేచి ప్రాతఃకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని దాదాపు యెనిమిదిన్నర గంటలవేళ మహిళాసభ జరిగెడి దుర్గావిలాసమున కేగితిమి. అక్కడ సభల సందడేమియు కాన్పింపలేదు. ఆ పెద్దహాలులో కొద్దిమంది స్త్రీలు ఒకమూల కుప్పగా కూర్చుండియుండిరి. తొమ్మిదిగంటలు కావచ్చినది. సభానిర్వాహకురాం డ్రేరి? ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షురాలెక్కడ? అధ్యక్షురాలు వచ్చిరా? యని అక్కడివారి నడిగితిని. "అధ్యక్షురాలిని తోడ్కొనివచ్చుటకు స్టేషనుకు వెళ్లినారు. కూర్చోండి. వస్తారు" అని అక్కడ నున్నవారనిరి. సరేనని నేనును మాబంధుస్త్రీలును కూర్చుంటిమి. తొమ్మి

దయ్యెను. పదియయ్యెను. పదునొకండయ్యెను. జాడలేదు. సభలకై వచ్చి కృష్ణస్నానమున కేగినవారును, కనకదుర్గను కననేగినవారును, పురుషుల సభలో జరిగెడి పతాకోత్సవమును గననేగినవారును, యుస్సురస్సురనుచు రాసాగిరి. ఇంకను విషయనిర్ణయసభ కొఱకు కూర్చుండుట అనవసరమే గాదు దుర్భరమే యనిపించెను. చల్లగా నింటికి వెళ్లిపోతిమి. దాదాపు పదిరెండు గంటలవేళ ముత్తులక్ష్మిరెడ్డిగారు యరుదెంచిరనియు విషయనిర్ణయము విషయమై సమాలోచన జరిగెననియు వింటిని.

మధ్యాహ్న కార్యక్రమము ఒంటిగంటకని ప్రకటనలో నుండుటచే నించుమించుగా మరల ఆవేళకు దుర్గావిలాసమున కరిగితిమి. కాని అప్పుడును సభలసందడి కాన్పింపలేదు. కొద్దిగా పురస్త్రీలు మాత్రము వచ్చుచుండిరి. ఈపూటగూడ సభ యెప్పుడు జరుగునో యనుకొంటిమి. దాదాపు రెండుగంటలవేళ సన్మానసంఘాధ్యక్షురాలును, సభాధ్యక్షురాలును సభకరుదెంచిరి. అంత స్త్రీల సభకై ప్రత్యేకముగా నిర్మింపబడిన విశాలమగు పందిరిలో చేరితిమి. ఇతర పురములనుండి యరుదెంచిన స్త్రీల సందడియేగాని పురస్త్రీలరాక కొలదిగానుండెను.

విజయవాడపురి నాకు చిరపరిచితమైన పురము. ఆ పురస్త్రీలు సిగనిండ పువ్వులు ముడుచుకొని యొడలినిండ నగలుపెట్టుకొని వన్నెవన్నెల విలువచీరలను ధరించి ప్రతి చిన్న హరికథకును, ప్రతి భజనసమాజమునకును తండోపతండములుగ వచ్చుట నేనెఱుంగుదును. ముఖ్యముగా నేదైన ప్రసిద్ధనాటకఖేలన మనినచో పురుషులుకూర్చుండు ప్రదేశముకంటె స్త్రీలుకూర్చుండెడితావు క్రిక్కిరిసిపోవుట బెజవాడ నెఱిగినవారికి క్రొత్తగాదు. కాని మహిళాసభపై వారేలనో శీతకన్ను వేసిరి. వివిధప్రదేశములనుండి పెక్కుమంది విదుషీమణులరుదెంచి తమయూర గుమిగూడి స్త్రీలకు సంబంధించిన పెక్కువిషయములను గూర్చి చర్చింపుచుండగా వానిని చూచుటకైనరాని పురస్త్రీల యుదాసీనత యనుచితమును, నక్కజముగ అనిపించెను.

అధ్యక్షురాండ్రు సభ కరుదెంచిన తరువాత సభాప్రారంభమున కాలస్యము జరుగలేదు. శారదానికేతనపు బాలికల సుమధురమైన దైవప్రార్థనతోడను, భరతమాతృస్తవముతోడను, రాట్నగానముతోడను, సభ ప్రారంభమయ్యెను. తదుపరి అధ్యక్షురాలియెన్నికతంతునడపి శ్రీమతి ముత్తులక్ష్మిరెడ్డిగారిని యగ్రాసన మెక్కించిరి. తరువాత యొక విదుషీమణి అచ్చొత్తిన స్వాగతపద్యములను మనోహరముగ జదివెను. అప్పుడే కళావంతులు శ్రీముత్తులక్ష్మమ్మగారు తమ సంఘమునకు గావించిన యమూల్యోపకారమునకు కృతజ్ఞతాసూచకముగా స్వాగతపత్రము సమర్పించిరి. అనంతరము ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షురాలగు తుర్లపాటి రాజేశ్వరమ్మగారు విషయగర్భితమైన తమ మహోపన్యాసము

జదివిరి. తరువాత అధ్యక్షురాలగు డాక్టరు ముత్తులక్ష్మిరెడ్డిగారి యాంగ్లోపన్యాసమున కాంధ్రానువాదము వేఱొక నారీమణిచే చదువబడెను. మఱియు వారియువురి యుపన్యాసములును పుస్తకరూపమున ప్రచురితములై సభలో పంచిపెట్టబడెను. మొత్తము మీఁద రెండుపన్యాసములు స్త్రీలకు సంబంధించిన పెక్కువిషయములతోఁగూడి భావగర్భితములుగా నుండెను.

తదుపరి తీర్మానము లారంభమయ్యెను. మొట్టమొదటిదే శారదాబిల్లు శాసనమైనందులకు మహిళాసభవారు తమ యామోదమును తెల్పెడి తీర్మానము. పూర్వాచారపరులకు హృదయశల్యమును; సంస్కర్తలకును, దేశహితైకాభిలాషులకును, స్త్రీజనాభ్యుదయచింతనాపరులకును నానందకరమునగు నా తీర్మానము నెగ్గినవెనుక ఖద్దరు, హిందీ, స్త్రీపునర్వివాహములు, స్త్రీ వారసత్వములు, గౌరుగారి వయోనిర్ణయశాసనము, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము, అస్పృశ్యత యనెడి పెక్కు విషయములనుగూర్చి తీర్మానములు చేయబడెను. అగ్రజాతులను కంపితగాత్రులను గావించెడి అస్పృశ్యతా విషయిక తీర్మానము సభలో చర్చకువచ్చునప్పటికి సాయంత్ర మూఁడుగంటలు దాఁటెను. “మాలవాండ్ల నే విధముగా దరిజేర్చుకొందు మనువారి ఆలాపములును, ఇండ్లకు వెడలవలసినవారి సందడియు నేకమై సభలో కలకలము మెండయ్యెను. ఇదే సమయములో సభలో పాల్గొనుట కవకాశము చిక్కనివారి కసంతృప్తిమెండై యొకచోనలిగి కూర్చుండి వియ్యపురాలి సాధింపులు సాగించిరి. ఇట్టిస్థితిలో సభను సాంతముగా సాగించి ముగించుటకు సాధ్యముగాక మఱునాడు సభను మూఁడుగంటలకు వాయిదా వేసి ముగించిరి.

మఱునాడు కొంచెమాలస్యముగా నేను సభకేగియుండుటచే నేను వెళ్లునప్పటికే సభ ప్రారంభమైయుండెను. గతదినపు మహిళాసభ తరువాయియెట్లు సమాప్తము చేయబడెనో నాకు తెలియదు. నేఁడు తీర్మానములు లేక యెవరికి వారు తమ యభిమాన విషయములనుగూర్చి ప్రసంగింప నగునని వాక్రుచ్చిరి. స్త్రీవిద్య, కే. శే. మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి, ప్రస్తుత రాజకీయ పరిస్థితులు, స్త్రీల నాటకరంగప్రవేశ మాదిగాగల పలు విషయములనుగూర్చి పలువురు ప్రసంగించిరి. గతదినము అస్పృశ్యతా తీర్మానమువలె ఆనాఁడు స్త్రీల నాటకరంగప్రవేశము వివాదకారణమయ్యెను. స్త్రీలలో సమాన స్వాతంత్ర్యమునకు హక్కులకును పోరాడెడి నాగరికస్త్రీలుగూడ నాటకరంగప్రవేశమునకు ప్రతికూలత దెలిపిరి. ఒక్కగానొక్క విదుషీమణియే నాటకరంగప్రవేశము వాంఛనీయ మనెను. స్త్రీల కా వాక్యము వినుటకే దుస్సహ మనిపించెను. సభలో కలకల మారంభమయ్యెను. వారిని సమాధాన పెట్టుటకు కొంతసమయము కావలసివచ్చెను. తరువాత యొకరిద్దరుపన్యసించిన వెనుక అగ్రాసనాధిపురాలు యంత్యోపన్యాసము నొసగి సభ ముగింపు చేసెను. సభజరిగిన రెండుదినములును అగ్రాసనాధిపురాలగు ముత్తు

లక్ష్మిరెడ్డిగారి సౌమ్యప్రవర్తనము, సహనము ప్రశంసనీయమై యుండెను. ఆంధ్రస్త్రీల కామె శ్రోత్రయైనను చిరపరిచితురాలగు మిత్రురాలివలె నందఱితో నుల్లాసముగా మాట్లాడుచు సహనముతో వినుడని స్త్రీలను హెచ్చరించుచుండెను. వచ్చియు రాని తెలుగు మాటలతో స్త్రీలతో నామె గావించిన సంభాషణ హెచ్చరికలు తన దేశీయులగు స్త్రీలయెడ ఆమెకుగల నత్యంతగౌరవమును తేటపఱచినవి. సభ ముగిసినవెనుక మేము ప్రదర్శనశాల కరిగితిమి. ప్రదర్శనము చాలచిన్నది. ఖద్ధరులో పలురకముల రంగువస్త్రములు, సన్ననూలు వస్త్రములు, జరీ, పట్టు, ఉన్నివస్త్రములు, వానితో తయారుచేయబడిన చేతిరుమాళ్లు, శాలువలు, బిడ్డలచొక్కాయిలు, పెక్కులందుండెను. గాంధిగారు వడకిననూలు, తదితరులు వడకిన సన్ననూలు, వివిధరకముల రాట్నములు, ప్రదర్శింపబడి యుండెను. శారదానికేతనపు బాలికలయొక్కయు తదితరచిత్రకారుల యొక్కయు చిత్తరువులుగూడ నందు గలవు. ప్రదర్శనద్వారమున కెట్టయెదుట మహాత్మా గాంధిగారి సంపూర్ణతైలవర్ణచిత్రపటము ఆకర్షణీయముగ నుంచబడెను.

ఆప్రదర్శనశాలావరణములోనే ఖద్దరువస్త్రములు, పుస్తకములు, ఔషధములు, పేమువస్తువులు నాదిగాగలవి విక్రయించు నంగడులుంచబడి యుండెను. ఇంచు మించుగా వానినెల్ల తిలకించితిమి. ఖద్దరు వస్త్రములు బేరముచేసితిమి. వస్త్రములలో సీతానగరము సత్యాగ్రహాశ్రమము వారియంగడియందును, సి. వెంకటరంగము శ్రేష్ఠివారి యంగడియందును వెలలు సరసముగా నున్నటుల దోచెను. తునివారి విక్రయశాల యన్ని విక్రయశాలలకంటె పెద్దదై పలురకముల వస్త్రములకు నిలయమై యాకర్షణీయముగా నుండెను. వారి విక్రయశాలలో లేనిగుడ్డలేదు. విదేశవస్త్రధారులను గూడ మోహింపజేసెడి గుడ్డలందుగలవు. భీమవరము వారిఅంగడి తుండుగుడ్డలకు ప్రశస్తమనిపించుకొనెను. మేమందందు రెవికల గుడ్డలు, తుండ్లు, శాలువలు గొంటిమి. ఒక మూల నొక స్త్రీ సన్నని నూలువడుకుట కనువైన యేకులను తయారుచేయుట గాంచితిమి. మఱియొకచో పోరంకి శ్రీరామరాజుగారు నూతనముగా స్థాపించిన పేముపరిశ్రమాలయపు అంగడి పూలపుటికలు, తములపాకుల పళ్లెరములు, బిడ్డల ఉయ్యాలలు, పెట్టెలు మున్నగు వానితో నొప్పి స్త్రీల నధికముగా నాకర్షించుచుండెను. ఇన్నిటిమధ్య శారదానికేతనము వారిచిన్నయంగడి పెద్దస్వాగతపటమును గట్టుకొని నికేతనపు బాలికల కోమలహస్తములచే తయారు చేయబడిన కుట్టుపనుల తోడను, చిత్తరువులతోడను, పేము వస్తువులతోడను, ముచ్చట గొల్పుచు నెల్లర నాకర్షించుచు నికేతనపు బాలికల రచనాకౌశలమునకును, ఉన్నవదంపతుల కార్యదీక్షకును నిదర్శనమై తనరారుచుండెను. వీని నన్నిటిని చూచునప్పటికే ప్రొద్దుక్రుంకెను. ఆసాయంత్రమే స్త్రీలక్లబ్బులో శ్రీముతు

లక్ష్మమ్మాళ్ గారికి సన్మానపత్రము సమర్పింపబడుచుండెననియు చాలమంది స్త్రీలక్కడ కరిగిరనియు తెలిసెను. కాని వ్యవధి లేకుండుటచే మే మటకరుగలేదు.

మూడవనాడు అనగా 5-11-29 తేదీని రామమోహన గ్రంథాలయభవనములో స్త్రీల బహిరంగసభయని ప్రకటన పత్రికలు పంచిపెట్టబడెను. దాదాపు మూడుగంటల వేళ యామందిరమున కరిగితిమి. పురస్త్రీలు కొందరప్పటికే యట కరుదెంచి కూర్చుండి యుండిరి. కాని ఆసభకు నిర్వాహకురాండ్రెవరో యేర్పాటుచేసిన వారెవరో కనుపింప లేదు. గత రెండుదినముల సభలకు కర్తృత్వము వహించిన వారెవ రాసభకు హాజరు కాలేదు. ఇదియేమి ఆశ్చర్యమని యోచింపుచుండగా ఇదివారికి సంబంధించినది కాద నియు, పట్టణకాంగ్రెసు సంఘమువారి యేర్పాటనియు కొందఱు చెప్పిరి. ఓహో! అనుకొని . ఎవరైన నాయకురాండ్రరుదెంచెదరేమో మఱికొంచెముసేపు చూచి పోవ దముగాకయని మేముగూడ కూర్చుంటిమి. పిలుపు తలపులు లేనియాసభామందిరములో కాపరిలేని గొఱ్ఱెలవలె స్త్రీలు నలువైపుల తిరుగుచుండిరి. కొంతసేపటికి ఉన్నవ లక్ష్మీ బాయమ్మ గారరుదెంచిరి. తరువాత బత్తుల కామాక్షమ్మ, వేదాంతము కమలాదేవి, గుమ్మిడదల దుర్గాబాయమ్మ, యామినీపూర్ణతిలకమ్మ గార్లరుదెంచిరి. పేరంటమునకు బోయినచోట యింటి యజమానురాలు లేకపోయినచో తానే పసుపు కుంకుమ లుంచు కొని తాంబూలము తెచ్చుకొనిన చందమున లక్ష్మీబాయమ్మగారు పెద్దఱికము వహించి యెవరో ఒక బొమ్మను అగ్రాసనాధిపురాలుగా నెన్నుకొని సభను ప్రారంభించిరి. అధ్యక్షురాలు స్త్రీలు స్వదేశీవస్తువులు అను విషయమునుగూర్చి చెప్పెను. తరువాత లక్ష్మీబాయమ్మగారు ప్రస్తుత రాజకీయ పరిస్థితులనుగూర్చి మాట్లాడుచు శారదా చట్ట మునుగూర్చి యించుక కదలించి విడిచెను. తదుపరి రాష్ట్రభాషనుగూర్చి ప్రసంగించిన గుమ్మిడదల దుర్గాబాయమ్మగారును, కాంగ్రెసు విషయమై మాట్లాడిన కమలాదేవి గారును స్వాతంత్ర్యము విషయమై యుపన్యసించిన యామినీపూర్ణతిలకమ్మగారును మత విషయమై యుపన్యాస మొసంగిన బత్తులకామాక్షమ్మగారును శారదాచట్టమును విడు వక తమ యామోదమును వెల్లడించిరి. ఉపన్యాసకర్త్రి లొకరివెంట నొకరు శారదా చట్టమునుగూర్చి ప్రస్తావించుటచే ప్రబలమగు నీసంస్కరణమునకు మిన్ను విఱిగి మీాద బడ్డట్టులై మునుపే కలవరచిత్తులైయున్న పూర్వాచారపరాయణలగు వృద్ధస్త్రీలు సహ నము గోల్పోయిరి. సభలో గల గల మాటలాడ దొడంగిరి. అందఱొకమారుగ నేల మాట్లాడెదరు మీారుగూడ శారదాశాసనముపై మీాఅభిప్రాయము తెలుపుడనిన వినిపించుకొనరు. తాము అఱచుటమానరు. ఒకటే గొడవ. ఆనాడు మన స్త్రీల అశిక్షిత వ్యవహారము బాగుగా విశదమయ్యెను. వైద్యుని ఔషధమున కొప్పికొన్న తరువాత ఆశ

డొసగిన చేదుమందుగాని వెగటుమందుగాని ఘాటుమందుగాని విసుగుకొనక వర్జింపక యెట్లు పుచ్చుకొందుమో అటులనే సభలకేగెడు వారుగూడ హితాహితములగు విషయములను వినుటకు తగుసహనము ఓపికను కలిగియుండుటవిధి. పలు విషయములను చర్చించెడు సభలకేగి మాచెవికింపైన మాటలనే చెప్పుడు లేకున్న నల్లరిచేయుదుమనుట యసభ్యలక్షణము. కాని పురుషుల సభలలోనే యిట్టి సభానీతి భగ్నమగుచుండుట మనము నిత్యము వినుచున్నమాటయే. ఇంక ప్రపంచజ్ఞానములేని మనసంగతి చెప్పవలసినదేమి? శారదాచట్టమునుగూర్చి యూరక యుబుసుపోక వాదోపవాదములుచేసికొనుటయేగాని దాన ప్రయోజనమేమి? అది రాజశాసనము. అనుకూలురకును ప్రతికూలురకును తప్పదు. ఇది యుపన్యాసకురాండ్రు తెచ్చిపెట్టినదికాదు. వృద్ధాంగనలు దులుపుకొనినపోదు. కాని సభాప్రేక్షకురాండ్రావిషయమై యోచింపరైరి. అది ఆ యుపన్యాసకురాండ్రే తెచ్చినటుల భ్రమపడి కంగారుపడిరి. ఇచ్చవచ్చినటుల సభలో కేకలు పెట్టిరి. అంతతోఁ బోక వీధి పొడుగునను నోటికితాళముతీసి బారలుసాచిరి.

సోదరీ ! నా కీకల్లోలము చూచుటకు చాలకష్టమనిపించెను. మన స్త్రీలలో విద్య యెప్పుడు పెంపొందును? ప్రపంచజ్ఞాన మెప్పుడలవడును? సహన మెప్పుడొదవును? తమ దేశసౌభాగ్యమునుగూర్చి జాతిసౌభాగ్యమునుగూర్చి ఎప్పుడు తెలిసికొందురు? అను మహావిచారముతో మందిరమువీడి వెలుపలికి వచ్చుచుంటిని. ఇంతలో ద్వారముకడ నొక బాలుడు నిలువబడి మన 'గృహలక్ష్మి' పత్రికను చేతికందించెను. ఆపత్రికను చూచిన తోడనే "నే నింటింట ప్రవేశించుట చేతనే మీ మాహాత్మ్యము తొలగగలదు" అని యా సంచిక మౌనముతో జవాబిచ్చుచున్నదాయనుకొంటిని.

ఇంతియేగాదు. కల్పలతా! వీధిలో నేగోడపై చూచినను గృహలక్ష్మి ప్రకటన పత్రములే. త్రోవలో నెవరెవరి చేతిలోచూచినను గృహలక్ష్మికరపత్రములే. తెనాలిస్టేషను చేరినది మొదలు మనగృహలక్ష్మి పెక్కుమంది స్త్రీపురుషుల హస్తభూషణమై యలరారుటగని నాకెంతయో ముదంబు గొల్పెను. నిరంతర పత్రికాపఠనమే మనకు జ్ఞాన ప్రదాయిని కావలెను. మఱియు సభలు నిర్ణీత సమయముల వేళతప్పక జరుపుకొనుటయు సహనము వీడక సభలోని యుపన్యాసముల నాలించుటయు మనస్త్రీలు నేర్చుకొనవలసిన ముఖ్యాంశములుగా నాకాసభలు గనుటవలన తోచెను.

మిత్రురాలు, శారద.